

IN MEMORIAM

**ПРОФ. Д.Ф.Н. СТЕФАН СМЯДОВСКИ
(1948–2013)**

На 23 юни 2013 г. Институтът за български език се прости с проф. д.ф.н. Стефан Смядовски – един от най-ерудитаните, компетентни и креативни специалисти в областта на старобългаристиката и медиевистиката. Световната научна общност загуби езиковеда и културолога с огромни познания за старогръцката и латинската култура, византийско-славянската традиция и западноевропейската литература и изкуство.

Ст. Смядовски е роден през 1948 г. Завършва българска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1973 г., а от 1976 г. е научен сътрудник в Института за български език. Доктор на филологическите науки от 1989 г., професор от 1991 г. Ръководител на СИБЕ през 1992–1995 г., зам.-директор на ИБЕ през 1995 г. Лектор и гост-професор във Франция през 1996–2001 г.

Целият си творчески път той посвещава на старобългарската книжнина, видяна и осмислена в контекста на европейската цивилизация. Интересни и значими са наблюденията му върху текстологичните и граматичните особености на отделни старобългарски паметници като: Енински апостол, Пространно житие на св. Кирил, Похвално слово за св. Иринея от Климент Охридски, Добромирово евангелие, Похвално слово за Патриарх Евтимий от Григорий Цамблак. Именно благодарение на богатия съпоставителен материал и прецизното тълкуване на езиковите и исторически данни Ст. Смядовски успява да докаже, че Климент Охридски е създал обединен каноничен образ на трима светци с името Иринея. Убедителни са и уточненията му за Сарацинската мисия на Константин-Кирил Философ и за неясното прозвище на Георги Асикрит в Пространното житие на св. Кирил. Откривателски характер има и проучването на ранни прояви на членуване в Добромировото евангелие. Своя опит като познавач и изследовател на старобългарските класически паметници Ст. Смядовски обобщава в работата си като автор на статии в Старобългарския речник, том I и II (1999, 2009). Високо оценен е неговият личен принос в създаването на енциклопедични статии за антропонимите и топонимите в старобългарския език.

Проф. Ст. Смядовски е изтъкнат специалист по епиграфика. Обект на неговите научни дирения са българските каменни и стенописни надписи през IX–XV в. Към тяхното проучване той прилага съвсем нов и оригинален метод, който включва текстологичен и езиков анализ на емпиричния материал. Тълкуването на всеки надпис се осъществява в широкия контекст на политическата история, юриспруденцията, християнската догматика, митологията, античната традиция и каноничната християнска книжнина. Благодарение на този подход Ст. Смядовски успява да направи нови прочити и датировки на редица надписи от времето на Първото и Второто българско царст-

во. Резултатите от задълбочените му изследвания са обобщени в книгата „Българска кирилска епиграфика IX–XV век“ (1993). Новаторски са наблюденията и изводите на Ст. Смядовски за Надгробния надпис на Тудора от Преслав, надписа от с. Рояк до Провадия, един от надписите от Шуменската крепост от XIV в. и др. Нови научни тези предлага авторът и в поредицата статии с общо заглавие: „Епиграфско-текстологични добавки“, публикувани в сп. „Археология“ през 1982, 1986, 1987, 1991 г. Предмет на проучванията му са и надписите в живописните ансамбли на Боянската църква; църквата „Св. Никола“ край с. Станичище, Нишко; скалния манастир „Св. Безсребреници“ при с. Карлуково, Луковитско.

Отделна монография той посвещава на надписите от Земенския манастир – „Надписите към Земенските стенописи“ (1998). Знанията си на епиграф, езиковед и познавач на цялата антична и средновековна европейска култура проф. Смядовски умело разкрива и в книгата „Светци, свитъци, книги“ (2003).

Особено ценен е най-новият монографичен труд на Ст. Смядовски, обсъден и приет за печат от Секцията за история на българския език и от Научния съвет на Института за български език: „Книга за смъртта Ч. I Риторика на скръбта. Сълзите в старобългарската литература“. Това е наистина първо по рода си изследване върху историята на смъртта в православния югоизток и безспорен принос в изучаването на средновековната менталност. Този труд представя формирането на отрязъка от картината на света, свързан със смъртта, сълзите, скръбта, смеха, едновременно като съвкупност от езически обичаи, класическо гръко-римско наследство и юдеохристиянство, пречупено във византийската и старобългарската култура.

Авторът се опира на солидни изследвания в областта на антропологията (главно френски, но и англоезични, и руски), голяма част от които въвежда за първи път в научно обращение не само в българската, но и в световната медиовистика.

Отличното познаване на античната култура, познанията по старобългарска, византийска, латинска литература – агиографски текстове, апокрифна есхатологична литература, фолклор, номоканонични текстове, чинопослдования за погребение, панихида и т.н. – дават възможност на автора с лекота да води читателя си от Илиада и Одисея през Западноевропейското средновековие, през античните и старобългарските надписи, през съчиненията на Отците на църквата до погребалните церемонии на Червения площад през миналия век.

Обилно приведените примери от впечатляващ брой извори, принадлежащи към различни епохи и култури, помагат на Ст. Смядовски да обясни какво място в средновековната култура заемат сълзите и скръбта, да представи такива изключително важни за християнството вярвания като тези за безсмъртието на душата; за смъртта като преход към вечно блаженство за праведните или вечна смърт за грешниците; за покаянието и молитвата, които дават възможност на вярващия да се приближи към Бога.

Изследването на сълзите и смеха в старата българска литература започва с необикновеното осмисляне на 7-те тайнства на църквата като преобразяване на човека в духовен план и подготовката му към бъдещата смърт, но авторът доказва, че във философски план такова тълкуване е логично и обосновано.

Следват завършени малки етюди за: *Предопределената в съня смърт*; *Сълзите – функция и огледало на скръбта*; *Смехът срещу сълзите или защо няма смях в средновековната българска култура*; *Насилствената смърт и оплакването ѝ (отношението към убийството в средновековното българско общество)*. Особено интересна е частта, посветена на смеха и съпоставката му със скръбта и сълзите. Именно мястото на смеха в средновековното изкуство и литература, обвързането му с ниска духовна същност и съответно с ниски литературни жанрове подчертават ролята на сълзите и скръбта.

Тази монография на Ст. Смядовски е не само научен труд, тя е своеобразен отговор на вечните философски въпроси за преходността и крайността на човешкото битие, тя е и личният отговор на Стефан в борбата с житейските изпитания. Защото той живя и твори пълноценно и така достигна едновременно до единение със смъртта и надмогване на смъртта.

Името на проф. Стефан Смядовски остава в неговите трудове, в признателността на неговите колеги, в спомена за достойния човек и учен.

Поклон пред светлата му памет!

Елка Мирчева, Ваня Мичева

Публикувано: 11 октомври 2013